VAN CONSUMPTIEMAATSCHAPPIJ

NAAR CIRCULAIRE ECONOMIE

TRANSITIEPLAN

EEN BLIK OP DE CONSUMENT EN ZIJN GEDRAG

Een verdere uitwerking van de Jonge Klimaatagenda 2.0

JONGE
KLIMAAT
BEWEGING

November 2021

In de Jonge Klimaatagenda 2.0 (JKA) staat beschreven hoe jongeren de economie in 2050 voor zich zien: we zullen dan niet meer leven in een "consumptiemaatschappij".[1] Dit is een maatschappij waarin de economie gedreven wordt door het willen kopen en hebben van spullen. Deze spullen hebben we niet altijd nodig, maar zien we toch als een belangrijk onderdeel van onze identiteit.[2,3] Jongeren vinden dat deze manier van denken verleden tijd moet zijn en staan meer achter het principe 'voldoende is genoeg'. Dat betekent dat spullen een andere waarde krijgen en dat ze weinig invloed hebben op ons geluk.

Uit ons Jongerenpanel blijkt dat 82% van de jongeren geen toekomst ziet in de consumptiemaatschappij, omdat deze manier van leven veel schade aanricht.[4] Onderzoek bevestigt dit. Zo komt bijna een derde van de CO2-uitstoot van een huishouden door de productie en het vervoer van nieuwe spullen.[5] Vaak wordt er voor deze producten veel druk gelegd op de omgeving waar ze vandaan komen, waar arbeiders werken in slechte omstandigheden. Soms zijn er kostbare of zeldzame (niet-hernieuwbare) materialen nodig voor nieuwe spullen.

Spullen worden snel weggegooid, deels omdat ze expres zo worden gemaakt (dit heet geplande veroudering). Hierdoor worden er wereldwijd veel overbodige spullen gemaakt en gekocht. Producten die we weggooien, kunnen niet worden gerecycled, omdat er veel verschillende materialen worden gemixt in één product. Dit is zonde van alle verbruikte materialen, CO2-uitstoot én jouw geld. Oplossingen voor deze problemen komen samen in een circulaire economie. In zo'n economie behouden spullen hun waarde en kwaliteit zo lang mogelijk. Daarnaast maken we de spullen zo dat we ze steeds opnieuw kunnen gebruiken, uitlenen of doorverkopen, of ze laten repareren of recyclen. Afval bestaat niet in een circulaire economie. Jongeren geven minder om spullen en willen af van de super vervuilende consumptiemaatschappij.

Wat wordt hier nu al aan gedaan?

In het Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050, gepubliceerd door de overheid in 2016, wordt beschreven hoe de economie in 2050 volledig duurzaam en circulair kan zijn. Om dat te bereiken stelt dit plan doelen over het verminderen van het materiaalgebruik en de hoeveelheid afval die gerecycled moet worden. De doelen in dit plan worden tot nu toe nog niet gehaald. Zo is het totale materiaalgebruik van Nederland nog helemaal niet verminderd. Daarnaast groeit het aandeel bedrijven met een 'circulaire strategie' minder snel dan gepland, ook al komen er steeds meer van dit soort bedrijven in Nederland bij.[6] Hoe komt het dat we deze plannen niet halen? Omdat consumentengedrag niet meegenomen wordt. De consument is juist belangrijk voor de circulaire economie, omdat de consument op een gegeven moment ook het product in handen heeft. Het succes van de circulaire economie hangt af van wat de consument doet. Om minder spullen te kopen, om langer met de spullen om te gaan en hoe ze van de spullen af komen. Dit vraagt wel om een gedragsverandering. Dit moet een grotere rol gaan spelen het Nederlandse plan voor een circulaire economie.

Voorstel voor veranderingen & aanbevelingen

In samenspraak met onze jonge achterban hebben we zeven manieren bedacht waarop gedrag veranderd kan worden. Dit zijn aanbevelingen voor de overheid, omdat zij volgens jongeren de belangrijkste rol hebben in de overgang naar een circulaire samenleving.[7]

Het doel van deze aanbevelingen is om het gedrag van consumenten in lijn te brengen met de circulaire economie. De aanbevelingen zorgen voor minder overconsumptie en langer gebruik van spullen. Hierdoor zullen er minder nieuwe spullen worden gemaakt. Dat betekent dat er minder nieuwe grondstoffen worden gebruikt en dat er minder CO2 uitgestoten wordt tijdens productie en vervoer. Hoe we dit waar kunnen maken, leggen we hieronder in zeven aanbevelingen uit.

1. Stop geplande veroudering met duurzame ontwerpeisen

Allereerst moet er Europese wetgeving komen die geplande veroudering aan banden legt. De Nederlandse overheid moet zich daarvoor inzetten. Nog te vaak worden producten bewust ontworpen met een beperkte levensduur, bijvoorbeeld door goedkope materialen te gebruiken, of door een product slecht in elkaar te zetten (bijvoorbeeld een T-shirt met slechte stiksels). Hierdoor gaan producten snel kapot en is repareren of recyclen niet mogelijk, waardoor de consument het moet vervangen met een nieuw product. Dit is zonde van de energie en materialen en zet de consument aan om te consumeerderen in plaats van te consuminderen. Met regelgeving voor duurzame ontwerpeisen kan dit voorkomen worden.

In het plan van de Europese Commissie over de circulaire economie wordt het belang van duurzame ontwerpeisen al genoemd.[8] Dit soort eisen stellen dat producten energie-efficiënt[9] gemaakt worden, gebruik wordt gemaakt van gerecyclede materialen en er zo min mogelijk chemische stoffen in zitten. Jongeren vinden dat daarbovenop duurzame ontwerpeisen ook moeten bijdragen aan het veranderen van consumentengedrag. Dit kan door levensloopbestendigheid, herbruikbaarheid en repareerbaarheid centraal te maken in duurzame ontwerpeisen. Hierdoor wordt geplande veroudering onmogelijk en zullen spullen langer mee gaan.

2. Verplicht producenten een reparatieservice aan te bieden

De consument moet altijd de mogelijkheid hebben zijn product te (laten) repareren. Hierdoor kan de consument zijn spullen langer gebruiken en wordt de levensduur van een product verlengt. Dit kan door de producent wettelijk te verplichten een reparatieservice aan te bieden, om extra onderdelen beschikbaar te stellen over de lange termijn en/of om reparatie-instructies op te nemen in gebruikershandleidingen.[10,11] Door de producenten zorg te laten dragen voor hun kapotte producten, worden zij aangemoedigd kwalitatief betere producten te maken. Tegelijkertijd zorgt dit er ook voor dat produceren met geplande veroudering minder aantrekkelijk wordt.

3. Introduceer labels met een reparatie-index voor consumenten

Om de consument bewust te maken van de reparatieservice, zijn labels nodig met een reparatie-index voor consumenten. Dit maakt duidelijk dat een product een duurzame keuze is en dit soort informatievoorziening is hard nodig. Veel mensen willen namelijk wel duurzamer zijn, maar weten niet goed wát de duurzame keuze is. Als mensen beter worden geïnformeerd over de duurzame keuze, zullen veel mensen zich waarschijnlijk duurzamer gedragen.

Door het instellen van een reparatie-index hebben consumenten zicht in de repareerbaarheid van hun product. Dit kan het voor hen aantrekkelijker maken om repareerbare producten te kopen. Deze reparatie-index zal verplicht moeten worden gesteld voor alle fabrikanten en distributeurs. Wel, zoals ook beschreven in de Youth Climate Deals[12], is het van belang dat er een onafhankelijke bepalingsmethode wordt ontwikkeld.

4. Zet een campagne op over een vernieuwd duurzaam consumptiepatroon

Een overheidscampagne moet informatie en bewustzijn verspreiden over een nieuw, circulair consumptiepatroon. Deze campagne dient twee doelen. Het eerste doel is om mensen bewuster te maken van de negatieve gevolgen van overconsumptie op het klimaat en het milieu. Hierdoor kunnen mensen beter de afweging maken om het oude, vervuilende consumptiepatroon achter zich te laten. Het tweede doel van de campagne is om mensen kennis te laten maken met het nieuwe consumptiepatroon. Hierbij worden consumenten geadviseerd over circulaire

producten en diensten en recyclen. De campagne moet laten zien dat het recyclen of delen van producten ook voor de consument aantrekkelijk kan zijn. Zo kan bijvoorbeeld het huren van kleding voor je kinderen net zo makkelijk en zelfs goedkoper zijn dan het continue kopen van nieuwe kleding.

5. Voer een lagere BTW in op circulaire diensten en producten
Wij adviseren een lagere BTW van 9% op circulaire diensten en producten, zoals geleende, gedeelde en gehuurde producten. Hierdoor wordt het aantrekkelijker voor de consument om hun producten te laten repareren of te kiezen voor tweedehands producten. Daarnaast is er al een keer belasting betaald voor deze circulaire producten bij nieuwkoop.

6. Introduceer een borg op gebruiksproducten
Borg moet worden ingesteld op gebruiksproducten, zoals huishoudelijke producten. Het instellen van borg op deze producten kan het proces van circulariteit versterken, omdat mensen eerder geneigd zijn hun spullen te repareren of terug te brengen.[13] Daarnaast zullen mensen voorzichtiger omgaan met hun spullen. Dit zal leiden tot een vermindering van de hoeveelheid (zeldzame) grondstoffen die nodig zijn voor producten. Net als zoals bij het huidige statiegeld op PET-flessen, wordt hierbij een toeslag betaald op een product, en wordt deze terugbetaald wanneer het gebruikte product wordt teruggebracht.

7. Verschuif de belasting van arbeid naar materialen
In aanvulling op aanbeveling 5 en 6, adviseren wij ook om de focus op belasting op arbeid te verschuiven naar een belasting op materialen.[14] De focus van ons belastingstelsel op arbeid staat namelijk de circulaire economie en een eerlijke consumentenprijs in de weg. Nu is de belasting op arbeid relatief hoog en juist laag op materialen. Hierdoor is het voor producenten aantrekkelijker om meer producten te maken dan om een dienst aan te bieden om de verkochte, maar kapotte producten te repareren. Door materialen hoger te belasten, wordt het duurder om (onnodig) veel producten te maken en wordt het financieel aantrekkelijker om die dienst wel aan te bieden.

Ook zullen consumenten in de circulaire economie meer circulaire diensten gebruiken, zoals het laten repareren van spullen. Dit vraagt om meer arbeid. Door een lagere belasting hierop, worden verdienmodellen voor circulaire diensten aantrekkelijker. Al met al zorgt de verschuiving ervoor dat het makkelijker wordt voor de consument om meer circulaire producten en diensten te gebruiken. De winst uit deze verschuiving kan gebruikt worden voor een verlaging van de BTW op circulaire producten en diensten (zie aanbeveling 5).

Conclusie

Jongeren zien dat de huidige consumptiemaatschappij niet past in de transitie naar een duurzame wereld. Wij zijn daarom van mening dat een verschuiving naar een duurzamere, eerlijkere en bewuste manier van consumeren essentieel is. De jongeren vinden dat de overheid hier een leidende rol in moet pakken. Om deze reden doen wij de volgende aanbevelingen naar de overheid:

1. Stop geplande veroudering met duurzame ontwerpeisen

2. Verplicht producenten een reparatieservice aan te bieden

3. Introduceer labels met een reparatie-index voor consumenten

4. Zet een campagne op over een vernieuwd duurzaam consumptiepatroon

5. Voer een lagere BTW in op circulaire diensten en producten

6. Introduceer een borg op gebruiksproducten

7. Verschuif de belasting van arbeid naar materialen

Met deze aanbevelingen kunnen we samen de sterke negatieve milieu-impact van de huidige consumptiemaatschappij aanpakken. Producten krijgen zo in onze samenleving een andere waarde en ons geluk hangt niet meer af van spullen. Samen met jongeren kan de overheid werken aan een nieuwe, duurzame samenleving. Doen jullie mee?

TOELICHTING & BRONNEN

Voor duurzaamheid gebruiken wij de definitie van Brundtland uit 1978 vanuit de gelijknamige VN-commissie: ''Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.''

*In de tekst wordt soms verwezen naar resultaten uit ons **Jonge Klimaatpanel**. Het Jonge Klimaatpanel is (online) panel waar alle jongeren van 18 tot 32 jaar zich voor aan kunnen melden om mee te denken over een duurzame toekomst. In augustus 2020 bestaat het panel uit ongeveer 1150 jongeren die maandelijks feedback kunnen geven. Het panel bestaat vooral - maar niet uitsluitend - uit jongeren uit onze achterban. Het laten groeien en verbreden van dit panel is een van de doelstellingen voor de komende 2 jaar. De eerste vragenlijst is in april 2020 verzonden.*

1 Jonge Klimaatbeweging (2019). Jonge Klimaatagenda 2.0. Verkregen van: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/jonge-klimaatagenda-2-0/

2 Wijnberg, R. (2009). Het consumentisme kwam, zag en zal altijd blijven. https://www.nrc.nl/nieuws/2009/01/07/het-consumentisme-kwam-zag-en-zal- altijd-blijven-11664682-a1016500

3 Verhaeghe, P. (2019). Identiteit is de speelbal van het consumentisme. https://www.human.nl/brainwash/luister/brainwash-zomerradio/seizoen-2019/31- juli.html

4 Jonge Klimaatpanel (JKP) 12.

5 Milieucentraal (2020). Lang leve je spullen. https://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/klimaatklappers/lang-leve-je-spullen/

6 Hanemaaijer, A., Kishna, M., Brink, H., Koch, J., Prins, A.G. en Rood, T. (2021). Integrale Circulaire Economie Rapportage 2021. Planbureau voor de Leefomgeving.

7 In het Jonge Klimaatpanel (JKP) 13 geeft (38%) van de jongeren aan dat de overheid de leidende rol moet vervullen in de overgang naar een circulaire economie, naast het bedrijfsleven (52%) en op individueel niveau (5%).

8 EC. (2020). Circular economy action plan: For a cleaner and more competitive Europe. Publications Office of the European Union. https://data.europa.eu/doi/10.2779/05068

9 Dit betekent dat tijdens de productie zo slim mogelijk wordt omgegaan met de energie die nodig is om het product te maken. Hierdoor is er uiteindelijk minder energie nodig, wat belangrijk is omdat er tijdens het opwekken van energie vaak veel CO2 wordt uitgestoten.

10 Cerulli-Harms, A., Suter, J., Landzaat, W., Duke, C., Rodriguez Diaz, A., Porsch, L., Peroz, T., Kettner, S., Thorun, C., Svatikova, K., Vermeulen, J., Smit, T., Dekeulenaer, F., & Lucica, E. (2018). Behavioural study on consumers' engagement in the circular economy: Final report. Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2818/956512

11 Deze eisen zijn een toevoeging op de huidige plannen voor het 'Right to Repair' van de EU.

12 InnovatieExpo21 & Jonge Klimaatbeweging (2021). Youth Climate Deals. https://www.jongeklimaatbeweging.nl/wp-content/uploads/2021/05/2021-Youth-Climate-Deals-1.pdf

13 Kautto, P., & Lazarevic, D. (2020). Between a policy mix and a policy mess: Policy instruments and instrumentation for the circular economy. In M. Brandão, D. Lazarevic, & G. Finnveden, Handbook of the Circular Economy (pp. 207–223). Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781788972727.00025

14 Het belastingstelsel dat wij voorstellen, is in lijn met het Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie van The Ex'tax Project. The Ex'tax Project et al. (2021). Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie. Routekaart 2021-2030. https://ex-tax.com/wp-content/uploads/2021/01/Extax-rapport-Deltaplan-Belastingen-voor-een-Circulaire-en-Sociale-Economie-def.pdf.

COLOFON

Dit is een uitgave van:

Jonge Klimaatbeweging
Oudegracht 60
3511 AS Utrecht
info@jongeklimaatbeweging.nl
jongeklimaatbeweging.nl

Tekst:

Charlotte de Graaff en Jorinde Westra

Coördinatie & eindredactie:

Lisabelle Busscher en Aniek Moonen

Vormgeving:

Jessie Harms en Eva van Genuchten